

20 år etter reformen for personer med
utviklingshemming –

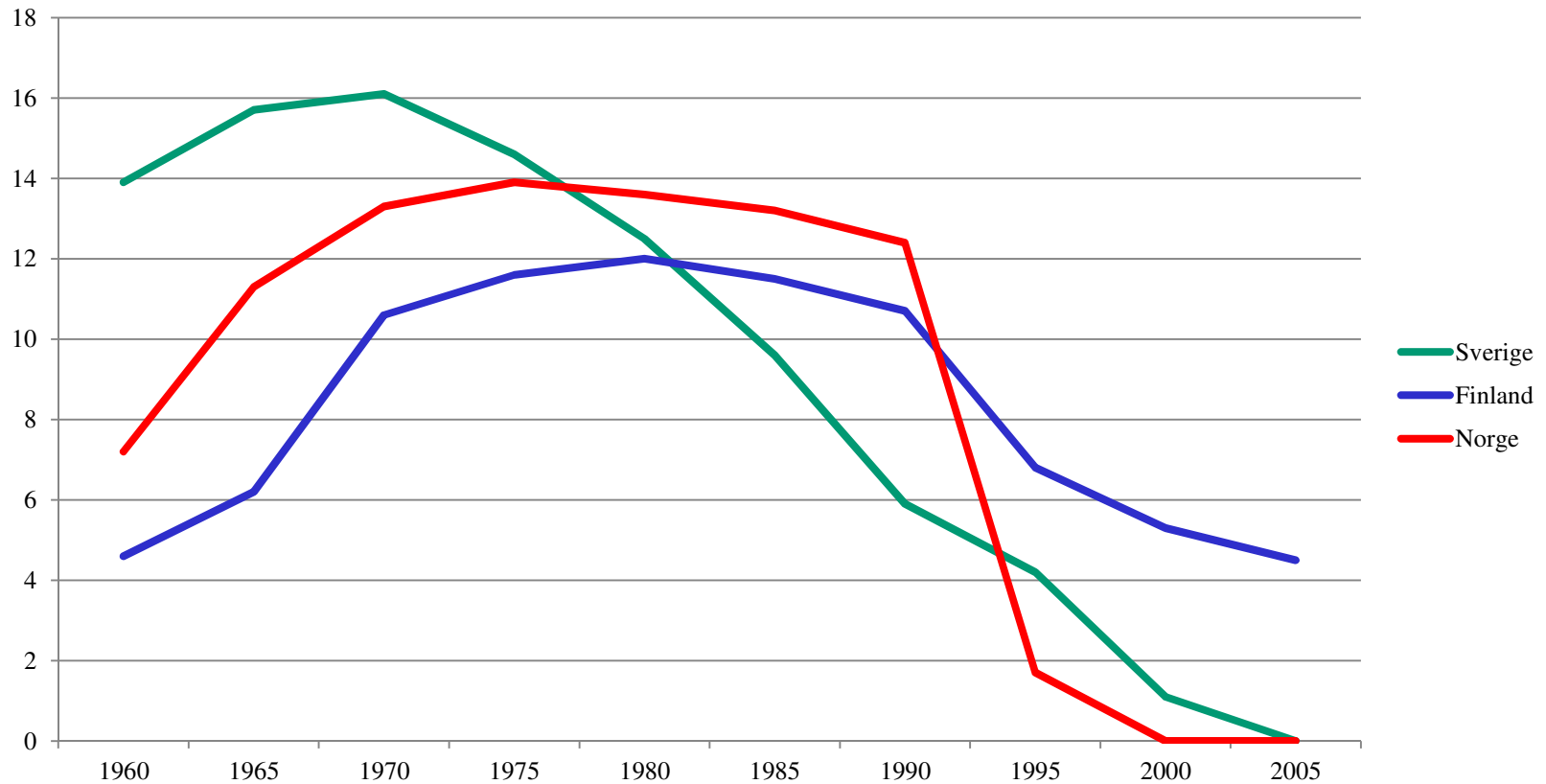
Innfridde mål eller brutte visjoner?

Jan Tøssebro, NTNU

«En ny hverdag», Oslo, 31. mars – 1. april 2011

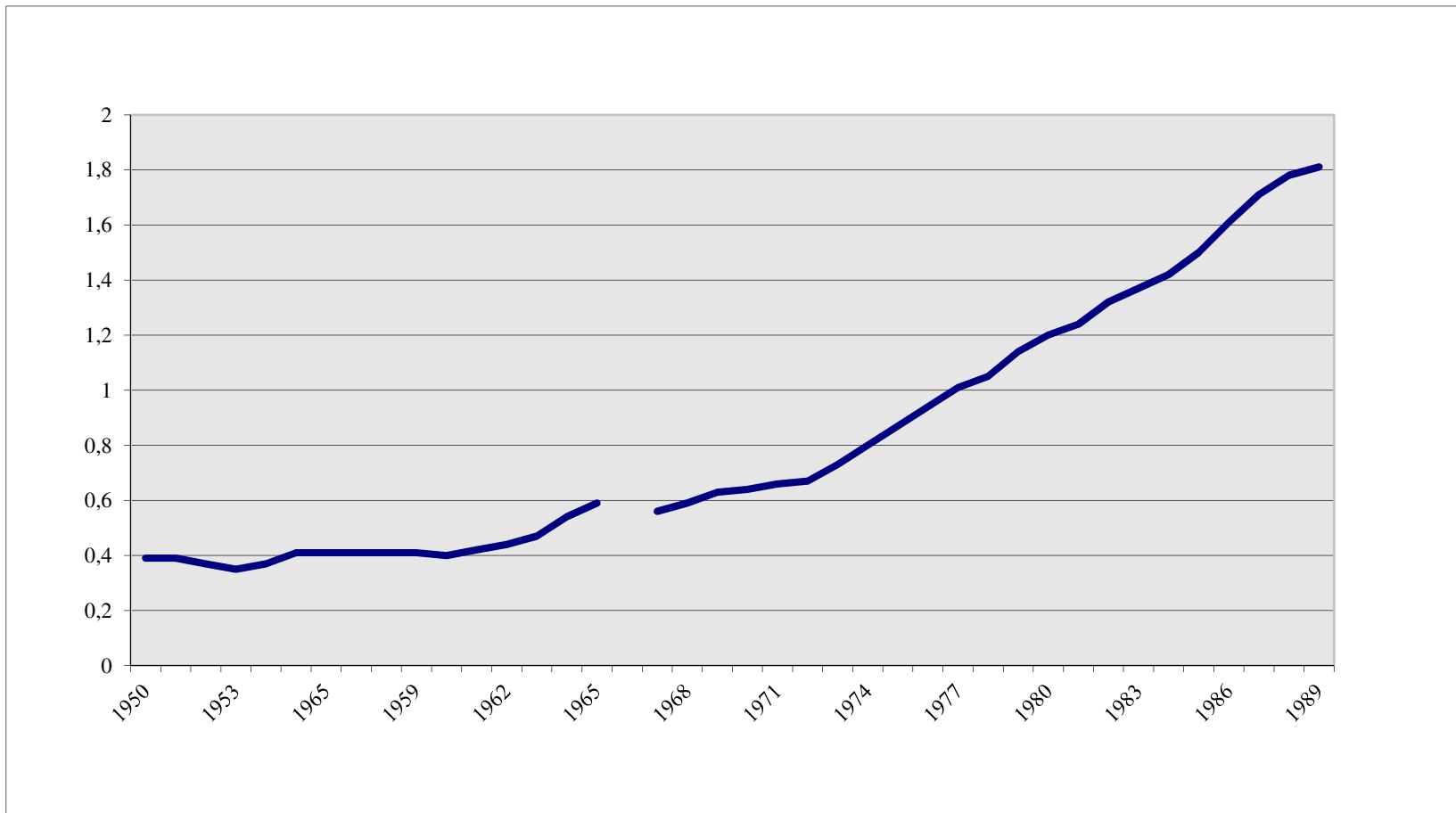
Avvikling av institusjoner

Antall i institusjon per 10 000 innbyggere i Norge, Sverige og Finland, 1960-2005, Kilde: Tøssebro et al, kommer

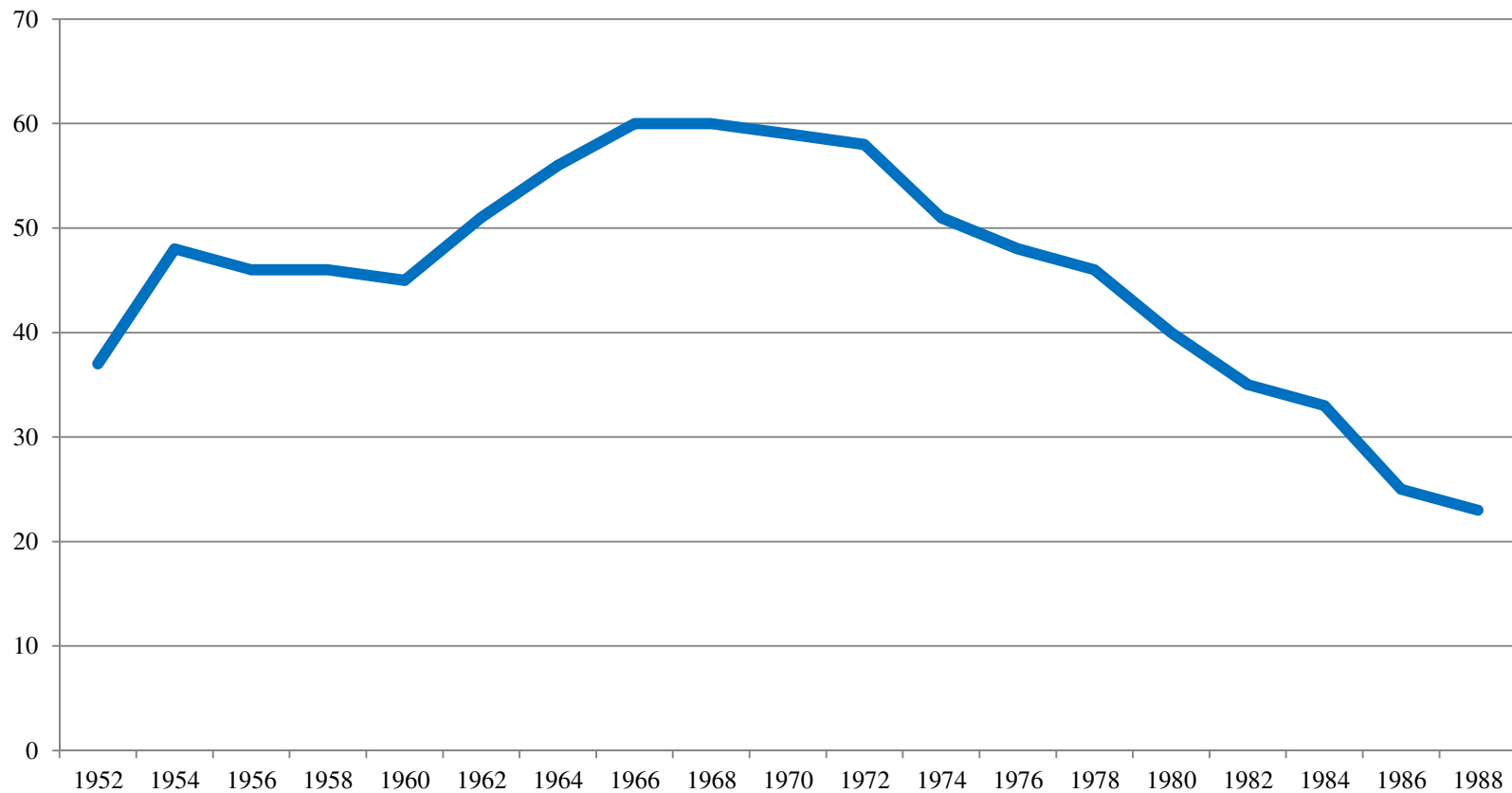
Ansatte per bruker 1950-89

Kilde: Tøssebro, 1992. Årene 1950-65 gjelder to statsinstitusjoner, fra 1967 alle institusjoner

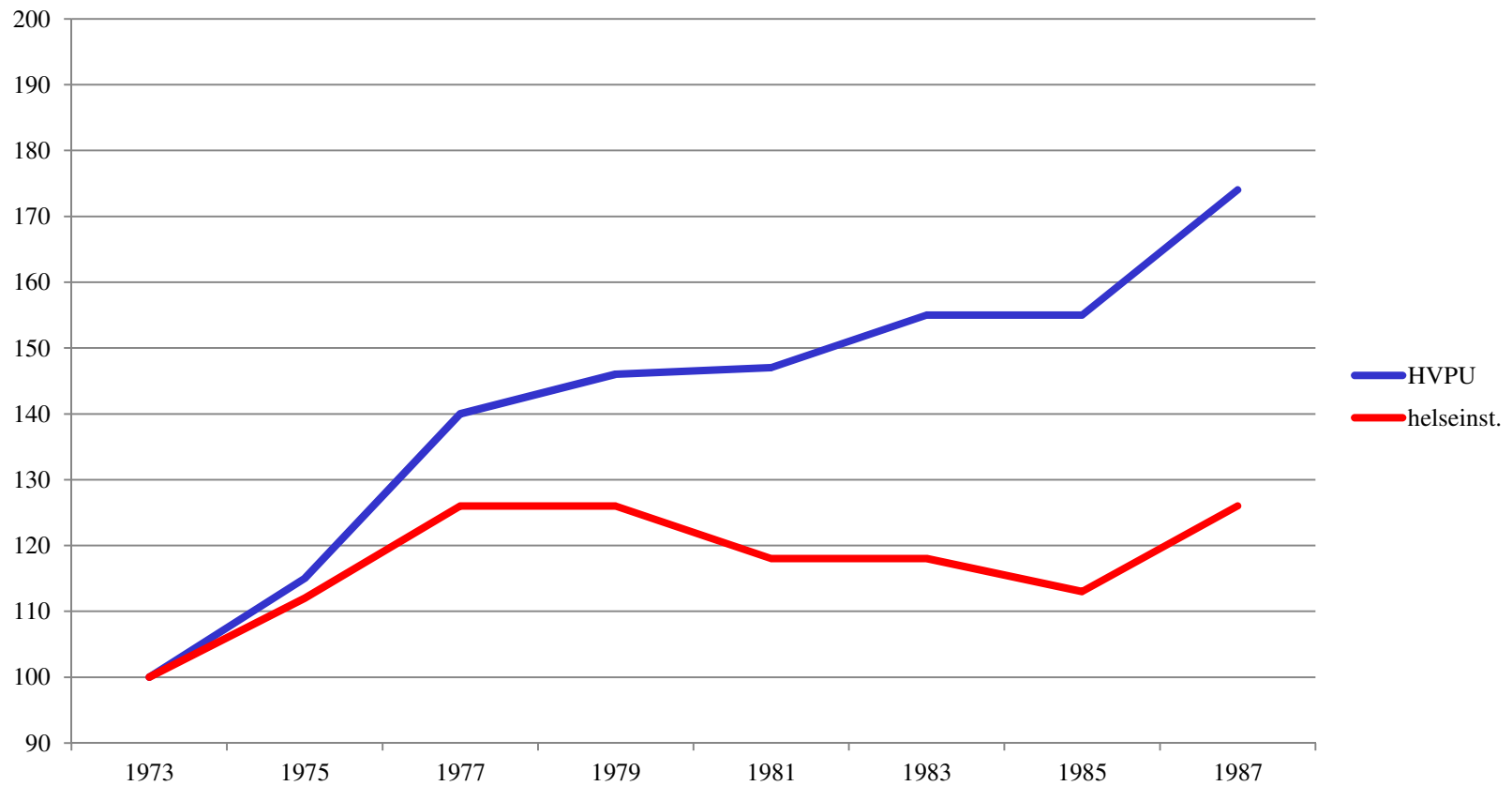

Antall personer per institusjon, 1952-88

Kilde Tøssebro 1992

Økonomisk vekst, HVPU og helseinstitusjoner, justert for vekst i BNP Kilde Tøssebro 1992

Målene – kritikken av institusjoner

- De forsterker problemet de er ment å løse
  - Stemplingsteori; mindre stimuli og mindre læring
  - Psyko-sosiale effekter, asyllet, avindividualisering
  - Den nye optimismen (Kanner, Følling)
- Uakseptable levesteder (Skouen)
  - «Det skjulte Norge», velferdsstaten, levekår
  - Separate is *not* equal – segregering er stigmatiserende
    - Normalisering og VSR

Reformen: praktisk bakgrunn

- Oppfølgingen etter 1975 (Lossius I) – det skjer for lite
  - Barn – nye tilbud vokser fram
  - Voksne – normalisering av institusjoner
  - Norge henger etter internasjonal utvikling
  - Det skjer for lite i kommunene, de fraskriver seg ansvar
- I strid med den alminnelige måten vårt samfunn er organisert
  - Den nye kommunen – LEON-prinsippet , normalisering og alminnelig omsorg
  - Sektoransvarsprinsippet – bolig er bolig, tjenester noe annet, arbeid og utdanning likeså (nei til totalomsorg)

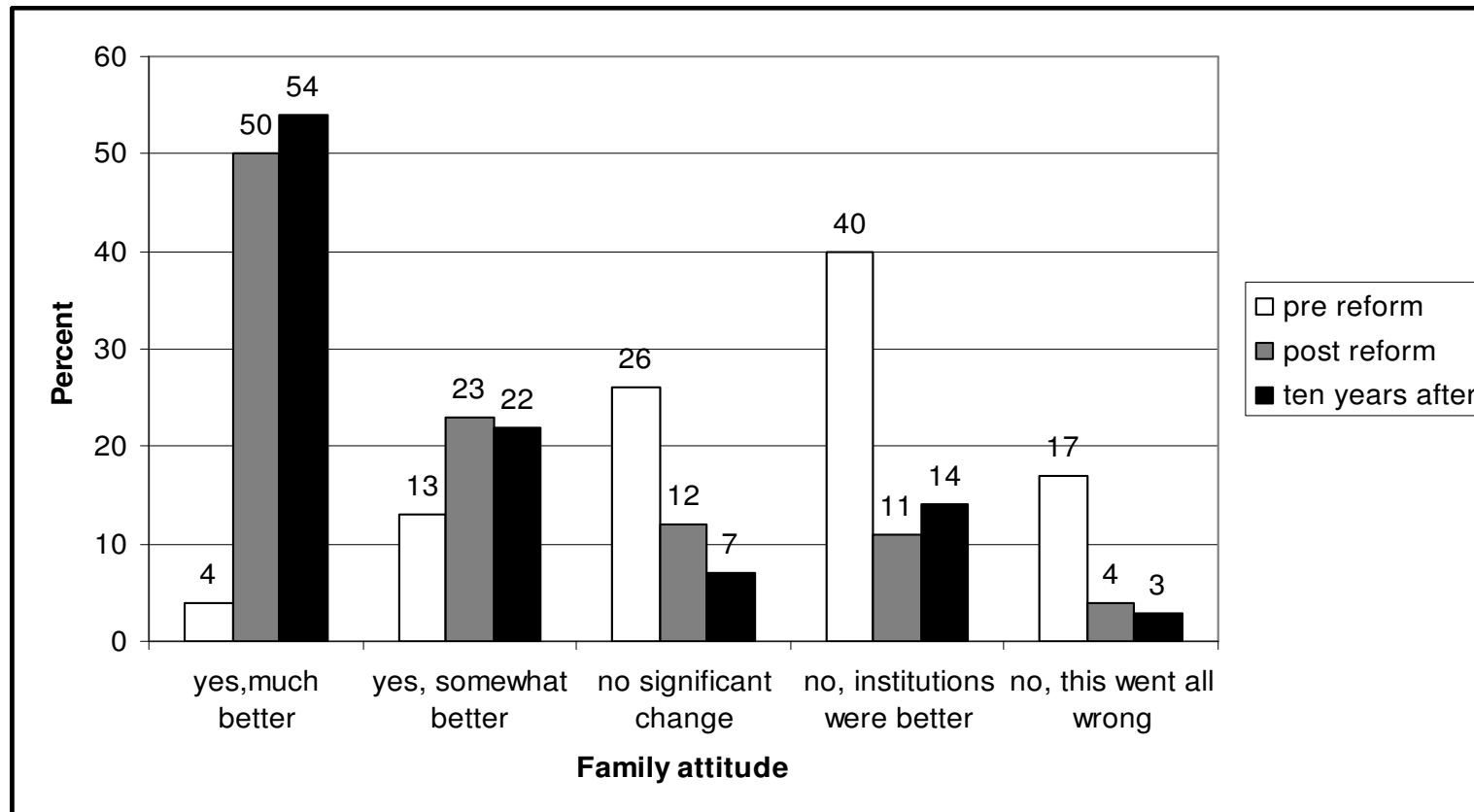
Intensjoner, ambisjoner og politiske føringer

- Utvidelse av velferdsstaten
  - Å bruke de samme mål på akseptable levekår som for andre (St.meld. 47, 1989-90)
  - Bedre eller godt nok?
- Å legge grunnlag for en ny utviklingsbane
  - Ikke bare et engangsløft (bedre utvikling enn i HVPU)
  - Levekår
  - Deltakelse, integrering og normalisering
  - Noe må tas på sikt (sysselsetting, fritid)
  - Tjenester til flere, ventelister

Hva skjedde i reformåra? Oppsummering i fire punkt

- Flere fikk tjenester
- Familien – fra opposisjon til støtte
- Bolig: klart bedre
- Revolusjonen som forsvant

Familiens syn, Kilde Tøssebro & Lundebj, 2006

Forbedringer

- Boforholdene
  - Fra avdeling til leilighet
  - Husbankens normer, størrelse i kvm og antall i bofellesskapet, følges
  - Sosiale aspekter
    - «Lettere å besøke nå» – famliens bilde
    - Færre negative relasjoner til medboere
- Familiekontakten øker
- Selvbestemmelse i hverdagen
  - mindre henvisning til turnus, rutiner og andre beboere når hindringer for selvbestemmelse beskrives

Revolusjonen som forsvant

- Sysselsetting
- Sosiale nettverk
  - Akseptering men knapt integrering
  - Ensomhet, ja, men det var ikke nytt
- Selvbestemmelse – større beslutninger
- Fritid – taperen ?
  - Aktivitet – reduseres
  - Integrering – ingen forbedring

Etter reformen I

- I 2010 møter vi en helt annen kommune
- Vi spør hjelpeverger i 53 kommuner om å intervjuer en ansatt
  - 17 av 53 kommuner “ville ikke” delta
  - 85 av 424 intervju lot seg ikke gjennomføre
    - Ansatte mente de ikke hadde fullmakt til det (eller gjorde seg utilgjengelig)
- Hjelpevergene selv svarer i samme utstrekning som før
- Noe har åpenbart skjedd
  - Interesse?
  - Kontroll - munnkurv?

Etter reformen II – boligen

Kilde: Tøssebro og Söderström, kommer

- Bokollektiva (eget rom i gruppebolig) på vei ut
- Andelen med egen bolig økte 1994-2001, men har siden sunket svakt.
- Bofellesskapene dominerer, og en økende andel har fellesareal
- Antall beboere per bofellesskap øker sterkt

	1994	2001	2010	2010*
Gruppestørrelse (snitt)	3,8	5,0	7,0	8,1
Prosent med 7+	3	16	40	54
% blandet gruppe	-	13	22	27

– Hvor er husbanken – hvem husker HB-1255?

Etter reformen III – andre områder

Kilde Tøssebro og Söderström, kommer

- Sysselsetting – ny utviklingsbane?
  - Andelen uten dagaktivitet øker fra 5 til 16%
  - Reduksjon i andelen på tiltak i regi av NAV
  - Kommunle dagsenter – forskyvning bort fra produksjon og mot aktivisering
- Fritid – reformens taper, hva nå?
  - Aktivitet tilbake til nivået før reformen
  - Integrering tilbake til nivået fra 1994

Etter reformen III - fortsatt

- Sosiale nettverk – ensomheten (som *ikke* økte)
  - Svak økning i familiekontakt – skyldes redusert geografisk avstand
  - Reduksjon i kontakt med naboer uten utviklingshemming
  - Stabilitet i forhold til venner og medboere
  - Noe mer positiv bedømmelse fra personalet
- Selvbestemmelse – tilbake til start?
  - Svekkelse der reformperioden ga forbedring: hverdagssaker
  - Klar økning i henvisning til rutiner og turnus som begrunnelse for mangel på selvbestemmelse

Debatten om store bofelleskap

Kilde Tøssebro og Kittelsaa, kommer

- Forsvaret for store bofelleskap:
  - Motvirke ensomhet – FEIL
  - Bedre fagmiljø og mer stabil organisasjon – MOTSATT
    - Gjelder veiledning, stabilitet, samtidig ansvar for personer med motstridende behov, mindre utsatt for reduksjon i praktisk hjelp, personalressurs sjeldnere begrensning på fritida, helseoppfølging
  - Bærekraftig økonomi – TVILSOMT
    - Men noen benytter høvet til å *gjøre* det billigere
- Motargumenter:
  - Ytre signal på avvik – STØTTES
  - Konflikter med medboere – UKLART
  - Selvbestemmelse – FEIL
  - Normalisering, integrering, sektoransvar

Innfridde mål eller brutte visjoner?

- Ikke se bort fra det som er oppnådd:
  - Boligstandarden økte klart
  - Flere får tjenester
  - Få flyttes langt unna hjemstedet og familien
  - Nabolag – akspetering og synlighet:
    - Er det noen som husker naboaksjonene?
    - Møter på gata og butikken
  - Mange positive initiativ

Innfridde mål eller brutte visjoner?

- Reformen skulle *ikke* være et engangsløft, men starten på en ny utviklingsbane. Den ser vi lite til. Den ble et løft som gjorde slutt på videre utvikling.
  - Hvor ble det av det som skulle tas på sikt?
  - Svekkelse av dagtilbud
  - Framveksten av nye institusjoner
- Holdningsendring: fra «vi skal være bedre enn svenskene» til «vi skal i alle fall ikke bruke mer penger enn nabokommunen».
  - Det kommunale selvstyret framstår som svært koordinert.
  - Sverige, samme system, andre debatter
- Utfordringen – å få reformen tilbake på sporet, og det må være en oppgave for sentrale myndigheter